

Oponentský posudek rigorózní práce Tomáše Sixty *Teologická reflexe vybraných motivů v současné české poezii* (předkládané na Katedře systematické teologie a filosofie KTF UK)

Cíl práce, její účel a směřování

Práce má stanovený produktivní a užitečný cíl (vyjádřený explicitně již v názvu) a vstupné Úvod také dobře ozřejmuje účel práce, zasazený do konceptu fundamentální teologie. Díky takto nastavenému rámci je patrné, že práce nesměřuje ani k předvádění autorových interpretačních schopností, ani k popisu vybraného materiálu, ale že má několikerou snahu o postižení obecnější problematiky, ať už z hlediska možné korelace literárněvědného a křesťanskoteologického diskursu, anebo z hlediska přístupu k poezii jakožto společné lidské zkušenosti, jež skýtá prostor pro lidské sebeporozumění. Stanovený cíl a účel zcela dopovídají rozsahu i žánru práce.

Metodologie

Práce vychází z nosného předpokladu, že jak teologie, tak i poezie se vztahují k transcendentním a mezním skutečnostem, ro jejichž vyjádření používají i stejný nástroj – jazyk. Toto východisko autor pečlivě opírá o odkazy na celou řadu relevantních pojetí z oblastí filosofie, teologie i literární vědy. Parafráze či citáty těchto pojetí navíc nevkládá do textu formou mechanického konspektování, ale svébytným vlastním výkladem. Z faktu, že Sixtův výklad se dialogicky opírá o rozsáhlé pole toho, co už k tématu bylo napsáno, plyne, že práce dobře a přirozeně stojí na všech svých nohách, tedy že se argumentačně nevznáší ve vzduchu – je podložena díky tomu, že to, co Sixta přebírá, je nejen shromážděno, ale i domyšleno a včleněno do výkladu, který je původní a účelně směřuje tam, kam je zacílen.

Vyvážený je vykladačův pohyb mezi oběma základními oblastmi, kam předmět svého zájmu situuje – mezi teologií a literární vědou. Právě v té druhé nicméně dojde k dílčímu vychýlení v závěrečné podkapitole první části: v oddíle 1.3.9. začne výklad používat pojem „literární kvalita“, který je vložený i do názvu podkapitoly. Obsah samotné podkapitoly nicméně ani u jednoho z citovaných tento konkrétní výraz nenes: v anglofonním úzu se mluví o „greatness“, tentýž výraz je ustálen i v oblasti dějin hudby a je jedním ze základních kritérií pro kanonickou pozici určitých děl. Sixtův český ekvivalent „kvalita“ ale myslím evokuje spíš žurnalistické diskursy o kvalitě potravin či kvalitě života. Tradiční literární věda používala výrazy typu „velikost“ (a od nich odvozované „velikán“ či „velké dílo“), moderněji můžeme mluvit o estetické hodnotě; výraz „kvalita“ ale prosím nechme jiným.

Materiál, který je zvolen, aby byl centrem praktického výkladu, je vybrán dobře a výběr je smysluplně zdůvodněn, takže nepůsobí jako nahodilá či utilitární volba. Zde výklad logicky ubírá na množství referencí k odborné sekundární literatuře a drží se samotných textů vybraných sbírek. Jejich interpretace mají řád, jsou dobře vnímatelné, nedopouštějí se přeinterpretování, ale přitom dostatečně prokazují schopnost posouvat se od konkrétního k obecnému, tedy stále řešit otázky položené v úvodu práce a teoreticky rozvíjené v první kapitole.

Mohlo by se sice namítnout, že samotný pojem motivu, který je centrální pro výklad ve druhé kapitole, je vnesen do práce intuitivně, jako bezproblémový a zcela zjevný pojem. V literárněvědné oblasti je tomu spíše naopak, ale o to víc mi přijde zvolené řešení správné: Kdyby Tomáš Sixta chtěl objasnit všechna nosná pojetí pojmu motiv (a téma) v poezii, musel by celou práci věnovat takovému vymezování. A účelem jeho práce je zcela jiná sféra. Proto ne-problematizaci daného klíčového pojmu nijak nevytýkám a nezpochybňuji.

Literární rozbor, který je jádrem druhé kapitoly, následuje ucelená teologická reflexe v kapitole třetí. Tato kompozice práce tudíž logicky směřuje k zobecněním, jež ve třetí kapitole dostanou své místo. Básně a sbírky a jednotlivé postřehy a rysy jsou tu zdařile syntetizovány a zároveň citlivě přeneseny z literárněvědného do teologického kontextu a výkladové rámce. Autor ve svém výkladu postřehy získané výkladem literárním neopouští a nepřepisuje, ale zdařile je rozvíjí, a to i díky tomu, že materiál rozšiřuje i na širší spektrum než výchozí trojice Jirous, Hruška, Iljašenko. Cenné nicméně je i to, že v nově nastaveném rámci se výchozí literární materiál nevytrácí ve prospěch obecnin a univerzálií, ale zůstává zde příjemná a produktivní rovnováha jedinečného a univerzálního.

Práce s odbornou literaturou

Práce je velice solidně podložena literaturou k tématu, resp. k celé šířce témat, jež výklad přináší. Špatně by se v ní hledaly pasáže, kde by se čtenáři nabízely nosnější a produktivnější zdroje než ty, které Tomáš Sixta využívá. Cenné je i to, že využitá odborná literatura je různorodá, čili že výklad se neomezuje jen na výběrově uchopené zdroje, které by téma neproblematizovaly a dokonale by do výkladu zapadaly. Z hlediska ideálu je jistou vadou, že některé zdroje jsou do výkladu vnášeny zprostředkovaně – týká se to především hůře dostupných prací Paula Ricoeura, jejichž myšlenky do práce vstupují v parafrázích a výkladech, které už před Sixtou vytvořili jiní (Šmejdová, Tracy).

Míra citací vnesených do textu je adekvátní a citace neslouží k prodlužování práce, ale vesměs jsou vkládány tam, kde fungují přesněji a produktivněji než jakékoli výkladové parafrázování. Výklad také dobře odlišuje rovinu hlavního textu a prostoru pod čarou, do něž vkládá nejen odkazy na zdroje, ale i konkrétní komentáře či připodobnutí, díky čemuž není narušena kontinuita hlavního výkladového textu.¹

Je zjevné a cenné, že velký objem odborné literatury, s níž Tomáš Sixta pracuje, práci nezahluje a netáhne ji do bažin přehlcenosti a nepřehlednosti. Autor dává najevo mnohost zdrojů, ale zároveň smysluplně do výkladu vnáší jen to, co je nosné a výkladově produktivní. Jen výjimečně se tento smysl pro řád výkladu projeví jako příliš striktní: „George Steiner k podobnému závěru dochází z pozice literárního teoretika a obtížně ideově zařaditelného filozofa“ (s. 40) – není mi na místě Georga Steinera takto „káravě“ či s povzdechem nálepkovat – k řádu věcí patří to, že někdo je zařaditelný dobře a jiný hůře. Jde vsutku o detail, nicméně myslím, že celá snaha o charakterizační atributy při prvním výskytu daného myslitele (př.: „současný český literární teoretik Pavel Šidák“, s. 47) je zbytečná a že modelový čtenář práce na dané téma tyto uváděcí nálepky nepotřebuje.

Styl a prezentace

Styl práce je velmi dobře nastaven vzhledem k tématu: Výklad je prezentován ich-formou, která nese funkční esejistické rysy osobního hledání, které ale není sebezprosazováním či sebepředváděním. Slovník výkladu je zcela adekvátní: práce je přesná v pojmenování, a přitom není přehlcená terminologicky. Stejně tak je citlivě vyřešen vztah zdrojů a samotného výkladu: práce čtenáře nefrustruje, pokud některý z vykládaných zdrojů nečetl, a umí mu umožnit udělat si představu a sledovat argumentaci i tam, kde sám zdroj nezná.

¹ V tomto ohledu mám jen připomínku k pozn. č. 167 (s. 30), kde autor komentuje možnosti překladu anglického výrazu „classic(s)“ a píše: „Proto by se dalo uvažovat i o překladu „kanonické dílo“. Sám toto řešení nakonec po právu popře, ale neměl by ho vůbec vnášet do hry. Byť česká literární věda nedisponuje jednoznačným ekvivalentem pro „classic(s)“, pojem kánonu je zcela jinak koncipovaný a nenese v sobě automatickou přináležitost k tradici. Např. T. S. Eliot ve slavném článku Literární tradice a individuální talent uvažuje o roli „klasiky“, ale rozhodně ne o literárním kánonu.

Práce je jako celek velmi pečlivě zeditována, neruší v ní obvyklé jazykové nepokoje (překlepy, vyšinutí z větné vazby, kolísání ve způsobech reference ke zdrojům). Stejně tak je velice pečlivě proveden závěrečný soupis literatury – z obvyklých chyb jsem zde našel jen tu, že od autorů na „O“ dále začne být u anglických titulů rozkolísán způsob psaní plnovýznamových slov – předtím byla u všech kniha psána jednotně malým písmenem, pak některé tituly přejdou k úzu s písmenem velkým. Jinak je ale i tento soupis bez patrných chyb.

Celkové hodnocení

Předložená práce naplňuje parametry práce rigorózní nejen svým rozsahem a stylem výkladu, ale i – a to především – ambicí vyřešit otázky, které jsou v oborech literárněvědných i teologických vnímány jako podstatné, a přitom z hlediska odpovědí jako otevřené a nejisté. Zevrubnost, citlivost a schopnost intelektuální reflexe, kterou Tomáš Sixta ve výkladu prokazuje, ve výsledku vedou k tomu, že práce nabízí nové, původní a produktivní konceptualizace obecných problémů a podnětné závěry, jež prospívají oběma oborům i jejich interdisciplinárnímu prolnutí.

Práci vnímám jako originální, podloženou zcela dostatečným množstvím relevantní odborné literatury, podnětnou z hlediska toho, co nabízí; a zároveň ji lze přijmout i jako důkaz obecné vzdělanosti i interpretační citlivosti jejího tvůrce. Práce zcela odpovídá kritériím, jak je stanovuje Rigorózní řád UK i patřičným paragrafům Pravidel pro organizaci státní rigorózní zkoušky na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy. Jednoznačně tedy práci **doporučuji k obhajobě**.

V Praze dne 15. 5. 2023

Prof. PhDr. Petr Bílek, CSc.,
Ústav české literatury a komparatistiky FF UK